

УДК 008

*Лора Яворова Несторова***ИСТОРИЧЕСКАЯ ПАМЯТЬ РОДОПСКИХ ГОР. ПРИНЦИПЫ ПОСТРОЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОЙ PR-СТРАТЕГИИ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМА**

Статья посвящена исторической памяти, сохранившейся в горах Родопы, и разработке подходящих PR-стратегий для повышения интереса туристов к различным туристическим destinations и более глубокому и гуманному пониманию культурного богатства и исторического наследия Болгарии.

Ключевые слова: историческая память, историческая ценность, культурный туризм, PR-стратегии.

*Lora Yavorova Nestorova***HISTORICAL MEMORY OF THE RHODOPE MOUNTAINS. PRINCIPLES OF EFFECTIVE PR-CULTURAL TOURISM STRATEGY**

Rhodope Mountains are a part of the large Thracian – Macedonian massif, which occupies the central part of the Balkan Peninsula. Homer called Rhodope “snowy mountains Thracians”. In this paper we present the ancient history of the settlement of the mountains, according to archaeological data, is the end of the VII – beginning of the VI century BC. An important focus of our work is to appeal to the architectural masterpiece of Perperikon, which began with the Christianization of the Rhodope Mountains in the V century. Archaeological finds show that Perperikon is the center of megalithic culture in the Rhodope Mountains. The place was idolized by people in the Stone-Copper age (V–IV century BC). According to the Bulgarian Professor N. Ovtcharova, the palace is fortified the capital city of Perperikon Thracian Kings in the Rhodope Mountains, here was a temple-rival of Delphi, about which Herodotus wrote. Ancient cultural memory Rhodope is impossible to imagine without the tomb of Alexander, one of the most monumental in our land, which affects not only by its size (diameter greater than 70 m), but also for its wall drawings. Bachkovski monastery and legends associated with its icon of the Virgin Mary, attracted many fans.

Preservation of cultural heritage requires special attention to the implementation of programs related to the implementation of cultural tourism. The use of modern means of facilitating alignment of PR-strategy presentation of these unique cultural monuments, and at the same time will keep updated the historical values to the accelerating processes of globalization.

Keywords: historical memory, historical value, cultural tourism, PR-strategy.

ИСТОРИЧЕСКАТА ПАМЕТ В РОДОПА ПЛАНИНА. ПРИНЦИПИ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕФЕКТИВНИ PR-СТРАТЕГИИ НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ В НЕЯ

Слънцето угасна. На запад, към него, изведнъж се срути сякаш стена и ние видяхме десет, двадесет ката планини, пронизани от невидими лъчи, прозрачни, леки, преплетени една в друга, една зад друга, една върху друга, ту по-тъмни, ту по-светли, докато в дъното не се разбираше къде свършват планините и къде почва небето. Ние бяхме в сърцето на Родопи.

«Време разделно» Антон Дончев

България е не само богата на природни красоти и феномени, но има и огромно културно и историческо наследство: древни кул-

тови и обредни паметници, тракийски гробници, антични театри, стадиони и пътища от римската епоха, манастири и черкви, средно-

вековни крепости. В продължение на близо пет хиляди години различни цивилизации са оставили своя отпечатък върху българския ландшафт. Следи от тези културни модели могат да се видят до ден днешен върху обширни територии в страната. Ландшафтът се е оформил в резултат на човешката дейност, като все още значителни по размер територии са запазили своята непокътнатост и природно богатство. България разполага с богати и разнообразни туристически ресурси, голяма част от които са усвоени за различни видове туризъм. Един от най-забележителните световни икономически и социални феномени през последните десетилетия е туризмът. Дългият и сложен път на развитие на туризма от древността до наши дни го е превърнал в един комплексен и високо интелектуален сектор на националното стопанство. Той не обхваща само един обособен специфичен отрасъл, а е във връзка с най-различни отрасли и подотрасли на материалното производство и обслужващата сфера. Най-добрата представа за същността на туризма дава широкопризнатата дефиниция на Матисън и Лол: «Туризмът е временното движение на хора извън тяхното нормално местоживеене и месторабота, дейностите, осъществявани в тази връзка и съоръженията, създадени за задоволяване на техните нужди» (Воденска, 2010 г. 11). Разглеждайки туризма от съвременна гледна точка, се обръща внимание не само на неговата социална роля, но и на икономическите му функции. Туризмът, признат за една от най-динамичните сфери на бизнес в света, засяга всички сфери на обществения живот и е една от трите взаимосвързани световни индустрии, които ще движат икономиката на XXI век: информационните технологии, телекомуникациите и туристическата индустрия. Те влияят пряко върху интелектуалното развитие и рационалното използване на свободното време в съвременното цивилизовано общество. България предлага отлични

условия за развитие на модерен туризъм, но ще фокусираме вниманието си върху мистичната Родопа-планина, за да илюстрираме възможностите на страната ни в сферата на туризма.

Родопата планина, наречена от проф. Н. Овчаров «свещената планина», предлага уникални условия за развитие на туризъм. За развитието на туризма е необходимо разработването на **PR стратегии, с които да се повиши интереса към различните туристически дестинации, включително и към по-малко известни, но разполагащи с богата база.**

Родопата планина

Родопите са част от обширния Тракийско-Македонски масив, който заема централната част на Балканския полуостров. Планината представлява огромен лабиринт от ридове с различна дължина и посока и дълбоки речни долини. Средната надморска височина на планината е 785 м. Омир нарича тази обширна планинска система «Снежните планини на траките». Съществуват много тълкувания по въпроса за името на планината. Някои автори го свързват с името на древната езическа богиня Родопата, а други твърдят, че то е съставено от славянските думи «руда» и «ропа», т. е. руда и яма, което има своето основание, тъй като планината е позната от най-древни времена като място за добив на руда.

Древната планина. Първи заселници в Родопите

Разликата в релефа, климата и речната система са обусловили историческото заселване на двата големи дяла на Родопите. Към VII хил. пр. Хр. На Балканския полуостров се установила новокаменната епоха (неолитът). Общото за днешните български земи бил преобладаващият модел на равнинните селища. В планинските части човешките обиталища са били малко и не особено развити. И все пак според проф. Н. Овчаров е доказано, че още в ранната новокаменна епоха хората са се насочили към Родопите. Археологиче-

ските находки свидетелстват, че заселването на Източните Родопи в неолита се отнася към края на VII – началото на VI хил. пр. Хр. Миграционната вълна идвала от равнините и се движела по закътаните долини на р. Арда и нейните притоци. Във вътрешността на Източните Родопи са открити две големи селища от новокаменната епоха-тези при Кърджали и Крумовград. Извадените там находки с култово предназначение намират аналогия с фреските на прочутото селище Чатал Хююк в Мала Азия. Следващият голям етап в човешката история е била каменно-медната епоха (енеолит). В Родопите е настъпила демографска криза и те са били обезлюдени. Нова вълна заселници навлязла по речните долини в източните дялове на Родопите. Те били носители на енеолитна култура, известна в археологията като Каранова VI. За разлика от източната западната половина на планината останала почти необитаема. Така зоната на Източните Родопи се заселила гъсто. Находки от късния халколит се откриват на Перперикон, при момчилградските села Татул, Долна Чобанка, Равен и Чомаково; до селата Чавка и Самокитка, община Подкова, в местността Вавилонска кула край гр. Джебел, прочутите Белинташ и Долнослав в района на Асеновград и др. Според наличните данни познатите енеолитни скални светилища в Източните Родопи са повече от 100. По – известни са Белинташ над с. Мостово, Момчилградско, Пунар кая до с. Самокитка, община Подкова, Ин кая при с. Равен, Момчилградско, и разбира се, величественият Перперикон, чийто култов живот започва през енеолита. Като свещени места се определят и някои пещери като Ягодинската. По мнението на редица учени в светилищата идвали на поклонение не само от планината, но и от равнините на север и юг. Разцветът на тази култова дейност траел около 400 години, на колкото се определя продължителността на късната каменно-медна епоха.

Следващият период, времето на ранната и средната бронзова епоха, предизвиква много спорове в археологията, тъй като материалите рязко намаляват, което кара мнозина да смятат, че животът изчезва за около 2000 години. Археологическите разкопки на Перперикон, според проф. Овчаров, доказват, че дори да е имало преселение на юг, явно част от хората са останали в планината. Те поддържали огъня на старите култове, за да се стигне до късната фаза на бронзовата епоха. С усъвършенстваните метални сечива човек можел да обработва твърдия камък. Така в Източните Родопи, по поречието на Арда и нейните притоци, започнали да се появяват стотици изсечени в скалите съоръжения – гробници, ниши, за да се стигне накрая до създаването на цели издялани в канарите храмове и градове.

Проучването на различни туристически обекти в Родопите дава възможности за развитие на следните видове туризъм: културен (с неговите подвидове), еко и ловен туризъм, селски и балнео туризъм. За повишаване интереса към тях е необходимо дефиниране на различни PR-стратегии.

Предпоставки за развитие на културен туризъм са следните обекти:

Скалният град Перперикон

През последните няколко години нашумя името на Перперикон, намиращ се на 20 км североизточно от гр. Кърджали в дебрите на Източните Родопи. През август месец на 2000 г. проф. Овчаров с група ентузиастични студенти започва разкопките на Перперикон и пред погледите им излизат очертанията на помещения, коридори, огромни зали, попадат на грандиозен дворец, запазен отлично, тъй като долните му етажи са издялани в скалите. Новооткритият обект е толкова поразяващ, че за пръв път от цяло десетилетие, българската държава, чрез Министерството на финансите, целево подпомага археологическия екип в продължение на години. Скалният град Пер-

перикон е център на мегалитната култура в Родопите. Мястото е обожествено от хората още в каменно-медната епоха (V–IV хил. пр. Хр.) В късната бронзова епоха (XVIII–XI в. пр. Хр.) се появяват първите дялани в скалите съоръжения. Това са насочени към слънцето ниши, каменни олтари, басейни за мачкане на грозде и правене на свещено вино. Постепенно край тях се създават храмове, дворци, които оформят свещения град. Градът се състои от мощен Акропол на върха, укрепен Дворец-светилище, развити подградия от север и юг. Целите приземни етажи на сградите са издялани в скалата до 3–4 м. дълбочина. В скалите са изсечени улиците, дворовете и площадите, често обградени с красиви колониади. Архитектурният шедьовър на Перперикон е Дворецът-светилище. Само неговата приземна част се простира на 10 000 кв. м и има повече от 50 отделни помещения – зали, стаи, коридори, закрити стълбища. На Перперикон е открит надпис със знаци от критското линеарно писмо и е от XV–XIV в. пр. Хр. Според проф. Овчаров, дворецът – светилище е укрепена столица на тракийските царе в Родопите и тук се е намирал храмът с прорицалище на Дионис, съперникът на Делфи, за който съобщава още Херодот. Дошлиите през I в. на Балканите римляни развиват и благоустрояват древния тракийски град. В началото на V в. отгук тръгва християнизацията на Родопите. До XIV в. Перперикон остава важна крепост и епископско средище. С идването на османските турци руините на града потъват в забрава и под тонове пръст. През първите години от откриването на Перперикон посещението му от туристи е спорадично и неорганизирано. Но медийното представяне на чудните открития предизвиква голям интерес като само за 2003–2004 г. обектът е изкачен от стотици хиляди хора, дошли от страната и чужбина. За неговото представяне пред света особена роля има сайтът Perperikon.bg, спонсориран от холандската банка ING.

Храмът-утроба на Великата богиня-майка и гробницата на Орфей

До скалният град Перперикон се откриват още две важни тракийски мегалитни светилища. Едното е разположеният високо в планините храм на Великата богиня-майка. Това е хоризонтална естествена пещера с ориентация юг-север, дообработена от човешки сечива и дълга 22 м. Отново в Източните Родопи, край с. Татул, е разкрито в последните години друго уникално светилище. Това пак е обожествен още в каменно-медната епоха скален масив, чийто връх в късната бронзова епоха е обработен с длетата и превърнат в изявен мегалитен паметник. На най-високото място е изсечен дълбок каменен саркофаг. Изказана е хипотеза, че това е реалният или символичен гроб на легендарния певец и главен тракийски герой Орфей.

Тракийската гробница в с. Александрово

На 17 декември 2000 г. екип от археолози, ръководен от д-р Г. Китов, забелязва пряно изкопана пръст върху насипа на могилата «Рошавата чука» край с. Александрово, община Хасково. Още първият оглед показва, че художествената украса е уникална, без паралели сред откритите до сега съоръжения от подобен тип. Впечатляваща е и архитектурата на гробницата, която по своите размери си съперничи с най-монументалните такива по нашите земи. Гробницата има дълъг около 15 коридор, а диаметърът и надхвърля 70 м. Уникална я правят не размерите, а нейните стенописи. Живописата обхваща изцяло кръглата и правоъгълната камери и малка част от коридора. Ловни, бойни сюжети, както и сцени от погребално угощение се редуват с монохромни пояси и такива с орнаментална украса. Гробницата в Александрово е построена през втората половина на IV в. пр. Хр. Предназначението ѝ е било да даде последен приют на някой от тракийските владетели, чието име остава тайна за нас. Със своите архитектура и стенописи тя е един от бисерите на тракийското културно наследство по нашите земи.

Скалните гробници в Източните Родопи

При скалните гробници най-общо може да се констатира, че гробните камери са с форма на пресечена пирамида, някои имат предверие, а други – не. Често входът се е затварял с каменни плочи, като на места са запазени жлебовете за тях. В редица случаи във вътрешността има допълнителни елементниши, подиуми за погребалното ложе. Скалните гробници са обособени в три района. На север при сливането на реките Крумовица и Арда е групата от 11 съоръжения около селата Пчелари, Долно Черковище, Поточница и Странджево. Към централната част на региона са четирите паметника край селата Татул, Нановица и Равен. Южно от гр. Джебел и по долината на р. Върбица е струпането на 15 гробници до селата Овчево, Воденичарско, Самодива, Подкова и Бенковски.

Уникални скални ниши, направени от древни алпинисти

Скалните ниши са едни от най-странните и необясними феномени на мегалитната култура в Източните Родопи. Обособени са в три района. Какво е било предназначението им? Най-популярна е идеята, че комплексите от ниши са били грандиозни некрополи. Има и друго мнение, което свързва скалните ниши със слънчевия култ. Според проф. Овчаров последните археологически разкопки на Перперикон и Татул показват силно развитие на соларните вярвания в късната бронзова епоха, ето защо не се изключва скалните ниши да са свързани точно с небесното светило.

Шарапани

Шарапаните са кръгли или четириъгълни басейни, свързани с канали и преливници. На турски език – «шарап» – името означава каменни преписи за мачкане и изтискване на гроздовия сок, предназначен за направа на вино. Ритуалният камък Шарапана е една от най-добре запазените шарапани в Родопите. Някои историци смятат, че става дума за олтари, на които тракийските царе са извършва-

ли жертвоприношения и кръвта се е стичала по улеите. Напоследък учените доказват, че повечето от шарапаните са използване за направа на вино, но не какво да е, а ритуално, свещено, свързано с древните култове към тракийския бог Дионис.

Обекти за поклоннически туризъм

Бачковският манастир е вторият по големина български манастир. Манастирът е ставропигиален (подчинен е не на местния владика, а на Патриаршията, в България има още два такива – Троянски и Рилски). Бачковският манастир е известен и ценен с уникалната комбинация на Византийска, Грузинска и Българска култура, обединени от общата вяра. Когато построил със свои средства Бачковският манастир в Родопите, недалеч от крепостта Станимака (Асеновград) грузинецът севаст Бакуриани постановил забрана за постъпването на монаси от гръцки произход в манастирското братство. Това се случило в 1083 г., когато българските земи били под властта на Византия. Манастирът спазвал волята на дарителя до средата на XII в., когато в него започнали да постъпват и гръцки и български монаси. Манастирът оцелял като по чудо при турското нашествие в края на XIV в. През 1393 г. след превземането на българската столица Търново тук бил заточен последният български патриарх Евтимий. Монашеското братство намаляло, животът му едва мъждукал през XV–XVI в., но никога не заглъхнал. Това позволило да бъдат опазени значителен брой от иконите, църковната утвар, ръкописи от XI–XVI в. **Силен притегателен център е иконата на Богородица.** Легендата за Бачковската Богородица гласи, че тя е една от двадесетте икони в света, на които самата Пресвета Дева е позирала. Според някои достоверни източници, ликът на Божията майка в скътаната в Родопите обител, е нарисуван от евангелиста св. Лука, изографисал и първообраза на Христос. Заселването ѝ в манастира потъва в мълчанието на вековете.

В началото на XIV в. тя е вече в Бачковския манастир – според едни, подарена от братята грузинци Игнатий и Атанасий, а според други – «прелетяла» от един грузински манастир (заради проявено към нея пренебрежение) и «кацнала» тук, в местността «Клувията». При «кацването» лумнал неопалващ огън, само светлината му силно блестяла и правела «нощта – ден». Двама пастири – брат и сестра, три нощи наред съзерцавали негаснещите пламъци и дошли да видят какъв е този чуден огън. Така чудотворната икона известила за пристигането си. Те съобщили в манастира и братята с лития я пренесли в църквата «Св. Богородица». Поставили я на иконостаса. За обща изненада сутринта мястото ѝ там се оказало празно. Иконата «избягала» в «Клувията». Понесли я в манастира, но следващите дни чудното «бягство» се повторило и потретило.

PR-стратегии и тактики за развитие на културен туризъм

- Позициониране на културния туризъм в лидерска позиция за развитието на туризма в Родопите. Наличието на уникални археологически открия, манастири с историческо значение, стари църкви, средновековни исторически паметници, музеи и експозиции могат да предизвикат интереса на български и чужди туристи да се запознаят отблизо с древната история по нашите земи.

- Съхраняване на културното богатство на този ареал. За развитието на културния туризъм в Родопите от значение е запазването на културното богатство, нужно да се отделят финансови средства от държавния бюджет и от бюджета на отделните общини.

- Интензивна реклама не само в местните, но и в националните медии.

- Привличане на известни личности на културата, историци, провеждане на беседи, семинари и др.

- Изграждане на по – добра транспортната инфраструктура.

- Изнасяне на информация за различните обекти в брошури, дигитални и справочници.

- Посещение на Перперикон и скалните ниши в с. Долно Черковище, провеждане на специални маршрути, обединяващи различните туристически обекти.

- Обектите в Родопите – промотиране. Промотирането може да се осъществи по време на периодични срещи между представители на туристическия бранш и общините.

- Поддържане на ефективни комуникации с потенциални туристи, което спомага за популяризирането на културно-историческото богатство на Родопите.

- Средства по европейски проекти за финансиране на културния туризъм.

Тактики

- Презентации на историческите обекти,

- Изготвяне и разпространение на пътеводители, обхващащи културно-историческите места в региона, «виртуална» разходка из обектите.

- Поддържане и реставриране на църквите и манастирите.

- Поддържане на уебсайтове с актуална информация.

- Организиране и провеждане на конференции.

- Реклама на културното наследство.

- Развитие на туристическата култура свързана с привлекателността и самобитността на легендарната планина Родопи.

Заклучение

Родопска планина е част от големия Рило-Родопски масив и се простира на стотици километри в южната половина на България, разделя двете обширни и плодородни низини – Горнотракийската на север и Беломорската на юг. Древната история, богато археологическо минало, разнообразна природа и автентичен фолклор, осигуряват възможност за развитие на различни видове туризъм, сред които културният заема основно място.



*Бачковската чудотворна икона
«Света Богородица Умиление» Елеуса
(на гръци: Елеѳса – милосърдна)*



Скална гробница – светилището «Глухите камъни»



Дворецът-святилище на Перперикон



Александровската гробница – източен сектор

Литература

1. Алексиева С. Връзки с обществеността на културния туризъм. – С., 2004.
2. Бръмбаров И. Родопи. Рекреационна територия. – С., 2001.
3. Балкански Ив. Тракийските скални гробници, Ахридос. – К., 1987.
4. Венедиков И. Описание на скалните гробници в Източните Родопи. – С., 1976.
5. Дринов М. Православни храмове по българските земи. – С., 2002.
6. Згуров Т. Да успееш в Родопите. Изд. ет «Нита», 2000.
7. Костов Е. Културен туризъм. – С., 2001.
8. Костов Е. Религиозният туризъм на България: вчера, днес и утре.
9. Овчаров Н., Коджаманова Д. Свещеният град Перперикон. – Варна, 2003.
10. Пеев П. Въведение в туризма. – Пловдив, 2002.
11. Хаджиниколов Х. Културният туризъм. – С., 2001.
12. www.rodopite.blogspot.com
13. www.bulgarianmonasteries.com

Literatura

1. Aleksijeva S. Vřzki s obshchestvenostta na kulturnija turizřm. – S., 2004.
2. Břmbarov I. Rodopi. Rekreativna teritorija. – S., 2001.
3. Balkanski Iv. Trakijskite skalni grobnici, Ahridos. – K., 1987.
4. Venedikov I. Opisanie na skalnite grobnici v Iztochnite Rodopi. – S., 1976.
5. Drinov M. Pravoslavni hramove po břlgarskite zemi. – S., 2002.
6. Zgurov T. Da uspeesh v Rodopite. – Izd. et “Nita”, 2000.
7. Kostov E. Kulturen turizřm. – S., 2001.
8. Kostov E. Religioznijat turizřm na Břlgarija: vchera, dnes i utre.
9. Ovcharov N., Kodzhamanova D. Sveshhenijat grad Perperikon. – Varna, 2003.
10. Peev P. Vřvedenie v turizma. – Plovdiv, 2002.
11. Hadzhinikolov H. Kulturnijat turizřm. – S., 2001.
12. www.rodopite.blogspot.com
13. www.bulgarianmonasteries.com